

*Prof. Dr. Petrovai Ion,
Petrova, Maramureș*

Patriarhul ucrainisticii din Maramureș și unul din fondatorii acesteia ca disciplină didactică și științifică, în România, slavistul de renume, Nicolae Pavliuc, s-a născut la 11 decembrie 1927 în localitatea Lunca la Tisa din Țara Maramureșului.

După absolvirea Facultății de Filologie (1955) a celebrei Universități de Stat de la Harcov, un vechi și cunoscut centru cultural-științific ce prin personalitatea lui Alexandru Hașdeu și mai ales, a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu marchează începutul relațiilor literare și culturale româno-ucrainene, Ucraina, în 1958, la aceeași instituție de învățământ superior, îndrumat fiind de V. P. Besedina-Nevzorova, susține teza, „Graiurile ucrainene din Maramureș România¹”, fiind al doilea cercetător-dialectolog român care, după celebra lucrare a renumitului profesor clujean I. Pătruț, consacră unui singur grai ucrainean din România², vine la numai un an după acesta cu o vastă teză în care sunt analizate toate graiurile ucrainene din Maramureș.

La Catedra de limbi slave a Facultății (de atunci) de Limbi Slave din cadrul institutului de Limbi și Literaturi Străine (din componența căruia, atunci, mai făceau parte Facultatea de Limbi Germanice, și Facultatea de Limbi Romanice) de pe lângă Universitatea din București, la care a fost repartizat în anul 1958, era, după profesorul G. Mihăilă, al doilea cadru didactic din catedra cu circa 46 de membri și printre foarte puțini din facultate (cu excepția profesorilor din generațiile mai vechi, precum I. C. Chițimia, Pandele Olteanu, Tudor Vianu, Edgar Papu ș.a.), cu titlul științific obținut prin sistemul de calificare superioară existent, ceea ce a dus la încadrarea lui, de la început, pe postul de lector (1958-1967), dânsul funcționând, apoi, până la plecarea sa din România (1974), pe postul didactic de conferențiar universitar (1967-1974). Până la pensionarea fondatorului secției de limbă și literatură ucraineană, Constantin Drapaca (1962), profesorul Pavliuc l-a „dublat” pe acesta din urmă în conducerea colectivului de ucrainiști al catedrei, fiind apoi coordonatorul de drept al acesteia, “moștenind” totodată și toate îndatoririle predecesorului său, mai ales în planul activităților extrauniversitare, a legăturii secției de învățământ preuniversitar. Lui i-a revenit, mai întâi, importanta sarcină de îndrumare practicii pedagogice a studenților secției de ucraineană³, care s-a desfășurat, la început, câțiva

ani la Liceul ucrainean și la Școala pedagogică ucraineană de la Siret (Județul Suceava), după desființarea acestora (1964) respectiva activitate desfășurându-se la Liceul "Dragoș Vodă" din Sighetu Marmăției. Conform reglementărilor vremii, secției bucureștene de ucraineană îi revenea responsabilă sarcina de patronare a Liceului „Dragoș Vodă” Sighetu Marmatiei, mai exact a secției ucrainene a liceului (în care funcționau și secțiile de română și, respectiv maghiară), acțiune în care Nicolae Pavliuc s-a implicat la modul plener, antrenându-l și pe ceilalți colegi în realizarea periodică (planificată) a unor acțiuni cu caracter științific (prezentări de comunicări științifice, prelegeri, metodos-științifice, culturale, de orientare profesională a elevilor și multe alte acțiuni⁴), care erau urmărite de catedră și analizate în ședințele de lucru ale acesteia. Nicolae Pavliuc era nelipsit de la bacalaureatele susținute de absolvenții liceelor, inițial, de la Siret, preponderent, apoi de la Sighetu Marmăției⁵. Legătura permanentă a secției bucureștene de ucraineană cu învățământ preuniversitar, realizată, inițial, prin prestațiile profesorului Constantin Drapaca, apoi prin cele ale lui Nicolae Pavliuc s-a consacrat și prin participarea acestora, a colegilor lor la vasta activitate de pregătire științifico-metodică a catedrelor didactice preuniversitare - prin cursurile periodice de reciclare, altele - de pregătire a cursanților în vederea susținerii de către aceștia din urmă a examenelor de definitivare în învățământ, de obținere a gradelor didactice II și I⁶ - toate acestea desfășurându-se pe baza programelor întocmite adecvat, primite și mereu „aduse la zi”, ceea ce, incluzând și participarea la aceste sesiuni a lui Pavliuc sau a altor colegi în calitate de instructori-conferențieri, de examinatori sau de îndrumători științifici la lucrările metodic-științifice de gradul I presupunea un imens consum de energie și de timp.

Legătura secției bucureștene de ucraineană cu învățământul preuniversitar s-a concretizat și prin elaborarea programelor și manualelor de limbă și literatură ucraineană I-IV, V-VIII, IX-XII (XIII), sau pentru traducerea în ucraineană, a manualelor românești de științe exacte, istorie, geografie, științele naturii, și cât timp acestea s-au mai predat, în limba ucraineană, în localitățile cu populație ucraineană, - acțiune în care, alături de Constantin Drapacea, Magdalena Laszlo-Kuțiuik, Gheorghe Cocotailo ș. a., Nicolae Pavliuc a dat, o adevărată “industrie” didactică, concretizată prin activitatea Editurii Didactice și Pedagogice din București.

Ca lingvist și un remarcabil cunoscător al limbii literare ucrainene, Nicolae Pavliuc a elaborat, în principal, partea de gramatică din manualele de limbă ucraineană⁷ pentru clasele a V-a, a VI-a, a VII-a, a VIII-a, părți care, revizuite și mereu îmbunătățite i-au aparținut până în

1974, după care Dan Horia Mazilu, special, și Ioan Rebușapcă le-au conferit o prezentare metodică-științifică mai modernizată și apropiată, metodologic, funcțional, de intercorelare cu manualele în vigoare pentru limba română, insistând pe linia eliminării laturii teoretice și a preponderenței laturii aplicative, de învățare a vorbirii.

Ca profesor universitar cu un larg orizont filologic și posedând o excelentă cunoaștere (urmare a deselor inspecții școlare) a procesului didactic, Nicolae Pavliuc a participat și la elaborarea unor serioase, bogate în informații manuale de literatură (în colaborare cu alții ori de unul singur) pentru clasa a IX-a⁸, a X-a⁹, a XI-a¹⁰, iar pe manualul de clasa a XII-a de liceu (în cazul că vreun exemplar s-ar mai găsi pe undeva!) elevii s-ar întâlni cu numele profesorului Nicole Pavliuc. În acest manual¹¹, un ultim capitol era rezervat **Literaturii de expresie ucraineană din România**, elaborat cu mult timp în urmă când aceasta făcea doar „primii pași”, și capitolul respectiv a fost elaborat de Nicolae Pavliuc. După decesul lui C. Drapaca (1987) și plecarea din România a lui Pavliuc, la propunerea Editurii Didactice și Pedagogice, manualul de literatură pentru clasa a IX-a a fost revizuit și reeditat de câteva ori (1989, 1994, 1999), cel de clasa a XI-a o singură dată (1979), ambele manuale trecând, deci în sarcina lui Ioan Rebușapcă, iar manualului pentru clasa a XII - (respectiv, a XIII-a pentru școala normală), nu a fost revizuit niciodată, astfel că profesorii sunt obligați să depună mari eforturi în vederea „preparării”, pentru elevi a dificilei perioade a literaturii ucrainene, a secolului al XX-lea, inclusiv și a celei de expresie ucraineană din România, dezvoltată, diversificată și “maturizată” artistic pe parcursul unui timp îndelungat.

Fără să fi fost de formație literat pe Nicolae Pavliuc l-a interesat, totuși literatura, cea de expresie ucraineană din România (din perspectiva includerii ei, poate, în manualele școlare), care pe atunci făcea „primii pași”, fiind sprijinită în acea etapă de început și de universitarul maramureșean, prin redactarea primei culegeri de versuri a Oxanei Melniciuc¹², apărută la E. S. P. L. A. în 1960, apoi a plachetei de versuri de factură populară a lui Havrylo Clempuș¹³, în 1964, la aceeași editură bucureșteană însoțite amândouă de câte o prefață, mai mult de circumstanță, nicidecum de factura exegetică. Un caracter strict ocazional cu articole scrise de Nicolae Pavliuc despre câțiva dintre scriitorii clasici ucraineni, cu prilejul unor date aniversare¹⁴. Ca simplu membru fără a semna vreun articol, Nicolae Pavliuc figurează și în colectivul redacțional al almanahului, **Serpeń** (August, București, 1964), condus de fostul său student (promoția 1960), istoricul literar, criticul, traducătorul și redactorul revistei Muzeului Literaturii Române, **Manuscriptum** (București), Eugen Mihaiciuc.

În cadrul secției de ucraineană, Nicolae Pavliuc preda, alternativ, cursurile din „pachetul” disciplinelor lingvistice: **Istoria limbii ucrainene**, **Istoria limbii literare ucrainene**, cursul de **Limba ucraineană contemporană**, până la pensionarea lui C. Drapaca, îl „împărțea” cu acesta din urmă, apoi cu tinerii repartizați la catedră - I. Rebușapcă, mai târziu, și cu Dan Horia Mazilu. Evident, cursul de **Dialectologie ucraineană** era numai al dânsului, urmare a cercetărilor de teren și a experienței științifice dobândite pe parcursul elaborării tezei de doctorat. Fiecare din cursurile ținute de Nicolae Pavliuc la București s-a remarcat prin cuvenită rigoare științifică, printr-o permanentă revizuire a prelegerilor scrise ordonat, caligrafic și bine alcătuite din punct de vedere metodologic.

Datorită multitudinilor de sarcini îndeplinite, nu a reușit să editeze decât cursul său de gramatică istorică a limbii ucrainene¹⁵, un instrument didactic util studenților datorită caracterului sau rezumativ - sintetic și bine organizat din punct de vedere metodologic, cu suficiente corelări și detalieri ale fenomenelor lingvistice în diacronie, rod al cercetărilor științifice, personale în domeniul dialectologiei ce oferă multe elemente și informații pentru lămurirea multor fenomene ucrainene. Spre cinstea universitarului maramureșean, cursul său de gramatică istorică a limbii ucrainene este citat de autoritatea de renume mondial în materie de gramatică istorică a limbii ucrainene, adică de profesorul G. Y. Shevelov de la Harvard în monumentală sa lucrare (808p.!) de fonologie istorică a limbii ucrainene¹⁶, alături de autori celebri ale similitudinilor monografiei de istorie ucrainene, precum M. Hruskyj și P. Kovaliov (1941), F. Medvedev (1955, 1964, 1967), T. Lehr-Sptawiński, P. Zwliński și S. hrabec (1956), O. Bezpál'ko, M. Bojčuk, M. Žovtobruj, S. Samijilenko, I. Taranenko (1957), A. Moskalenko (1960), F. Filin (1972) “desființându-i” însă, practic, “în bloc”, prin necruțătoarea “sentință” precum că “valoarea științifică a lucrărilor lor este egală cu zero”, pe motivul că, scriindu-le după venirea lui Stalin la conducerea Uniunii Sovietice, autorii acestor lucrări “se adaptau programei aprobate la nivelul central, și din, din start, lucrările lor erau lipsite de orice originalitate, fără a mai fi luate în seamă o serie de greșeli ori denaturări. Unii dintre autori nu în mod fățiș propaganda politică și aservirea (cu toți însă respectă linia comună, escamotând unele fapte și exagerând altele), iar în lucrările altora asemenea fapte abunda¹⁷”. Supărarea eminentului savant american are, pe de o parte, tot o motivație ideologică, contrară însă autorilor incriminați, căci dânsul, ca și restul lingviștilor, literaților, istoricilor din Vest, cât și cei din Ucraina până la 1917, nu împărtășesc pe deplin ori la modul simplist ipoteza potrivit căreia Rusia Kieviană (secolul IX - prima

jumătate a secolului al XIII-lea) ar fi “leagănul” comun al celor trei popoare est-slave (ucrainean, rus, bielorus) și că despre trei limbi est-slave distincte se poate vorbi cel mai devreme, din a II-a jumătate a sec al XIII-lea, sigur - din secolul al XIV-lea. În această interminabilă controversă se aduc, în sprijin, argumentele de natură diferită, adesea fiind invocat termenul, în formă ucraineană **ruśkyj**, de unde, chiar și lingvistic (dar este vorba și de aspectul semantic), printre ucraineni, s-a născut suspiciunea - acuză precum că rușii ar fi “confiscat” acest termen “implantându-și” rădăcinile în străvechiul “sol” kieviau-ucrainean și privându-i, astfel, de o preistorie a lor, cum susțin adversarii “schemei” “leagănul comun”. Termenul în forma sa ucraineană, **Ruśkyj** (cf. și alte denumiri cu rădăcina comună, de ex. râul **Roś**, din Ucraina), deși cum arată același Șevelov, pe vremea Rusiei Kieviene, sub forma **rus**, era folosit pentru toate triburile est-slave, pe întreg teritoriul Ucrainei însemnează “ucrainean”, sens pe care îl au toate derivatele sale: **ruśka narod** “poporul ucrainean”, **Ruśka mova** “limba ucraineană” (în trecut fie spus, această **ruśka mova** într-o anumită perioadă istorică se folosea nu numai în Ucraina, ci și în Bielorusia), **rus** “ucrainean-ul (câte astfel de nume, în formă românească **rus** ori **Rus** (nume de familie), maghiară **orosz**, **Orosz** (nume de familie) nu se întâlnesc în mod frecvent printre români, și aceasta - în părțile învecinate cu ucrainenii, că astăzi în asemenea locuri sunt și ruși, - explicația este foarte simplă)”, **hovoryty po-ruśky** “a vorbi ucrainean” s. a. Acești termeni, cum arată Șevelov, precumpăneau cam dinspre Nipru spre apus până pe la jumătatea secolului al XVII-lea, iar în enclavele ucrainene de pe teritoriul României, cu excepția Dobrogei, unde s-au așezat, inițial, cazacii Zaporajeni după desființarea de către Ecaterina a II-a a Secii Zaporajene (1775) (porecliți de ruși - “hrali”), toate derivatele susmenționate, în vorbirea curentă a ucrainenilor, se folosesc în mod curent și astăzi, termenul de **ucrainean** (firesc, astăzi existând statul independent, Ucraina) și toate derivatele sale au fost introduse prin intermediul școlii, după reforma învățământului din 1948, și acesta s-a autohtonizat întrucâtva în Maramureș, poate și datorită vecinătății nemijlocite cu Ucraina etc. Pe adversarii „schemei” privind originea “comună” îi mai deranjează și termenul de **drevnjoruśka mova** (**limba ucraineană veche**), termen care, în expresia rusească, admisă și unanim utilizată în toate lucrările scrise (iar cuvântul conotează sensul!), **drevnerusskij jazâk** înseamnă, fără nici o urmă de îndoială (pentru generațiile tinere, ba chiar și înalt școlite, cărora li se „servește” în mod constant „schema”), **limba rusă veche**, de unde suspiciunea „confiscării” termenului de către ruși și privarea, odată cu aceasta, a ucrainenilor de o perioadă veche chiar că „planează” într-o totală incertitudine confuză.

Pentru a ieși din acest adevărat „hățiș” istorico-lingvistic-etnic-cultural, adversarii „schemei” „comune”, începând cu celebrul istoric și literat Myhajlo Hruševskyj, abordează faptele prin prisma protocronismului, folosind, spre exemplu, în locul termenului confuz **drevnjoruška mova** pe acela de **protonkrajínska mova**, care ar fi început să se contureze ca limbă aparte, cum arată Shevelov (op. cit., p. 46), printr-o serie de particularități dialectale, primele dintre ele fiind atestate în vorbirea est-slavilor de pe teritoriul ucrainean de mai târziu încă în secolele al VI - VII - lea, „aceste schimbări fonologice, arată Shevelov, au ocolit grupurile tribale slave vecine”(op. cit.), manifestându-se, deci, doar în cadrul acelui grup est-slav în vorbirea căruia s-a configurat individualitatea limbii ucrainene.

Constituindu-se ca o continuare firească a unei monografii anterioare, **Preistoria limbii protoslave** (1964), cu care, parțial, monumentală **Fonologie a limbii ucrainene**, efectiv copleșite prin neobișnuita erudiție a autorului, prin vastitatea materialelor exceptate (poate, în totalitate chiar și izvoarele vechi românești, pe lângă cele aparținând foarte multor popoare), prin deosebita rigurozitate și caracterul imbatabil al demonstrațiilor științifice, astfel că „amendat” chiar, universitarul maramureșean Nicolae Pavliuc se poate mândri cu citarea sa alături de somități din Cehia, Polonia, Ucraina și Rusia, de autoritate supremă astăzi, profesorul american G. Y. Shevelov.

Numele profesorului Nicolae Pavliuc mai figurează, în calitate de redactor responsabil, pe un alt instrument didactic universitar, **Limba ucraineană. Curs practic**¹⁸, elaborat de colectivul de ucraineană a Catedrei (bucureștene) de Limbi Străine, pentru studenții din anul I. Este un manual de factură clasică, lecțiile, de regulă, se bazează pe câte un text literar (dispuse în ordinea dificultăților crescânde), urmat de un glosar de cuvinte și expresii întâlnite în textul dat; eșalonat, se expune structura gramaticală a limbii ucrainene (câte 2-4 noțiuni de gramatică, alese într-o ordine care să favorizeze deprinderea treptată a limbii), urmează, apoi, seturile de exerciții gramaticale, lexicale, de traducere ori retroversiune, menite să activeze structurile gramaticale și fondul de cuvinte și expresii noi, date la fiecare lecție în parte. Dicționarul de la finele manualului precum și scurtul compendiu de gramatică sunt binevenite pentru studiul individual. Acest manual s-ar mai putea folosi și astăzi, dacă unele texte **nu** ar fi depășite din punct de vedere tematic, iar gramatica ar fi prezentă mai puțin descriptiv și mai mult practic-funcțional, ca să favorizeze deprinderea **vorbirii**, nu a **gramaticii descriptive**. Pentru vremea când a fost elaborat însă, colectivul de ucrainiști bucureșteni s-a putut mândri cu realizarea lor, deoarece pe atunci dacă mai erau în lume **unul** sau două

manuale în care ucraineana să fie prezentată, metodologic, ca o **limbă străină**. Astăzi, în schimb, există o sumedenie de manuale de ucraineană moderne, iar la Universitatea Națională „Taras Sevcenko” de la Kiev după 1991 ființează o catedră specializată în predarea limbii ucrainene ca **limba rusă**.

Cele mai valoroase realizări ale universitarului Nivolaie Pavliuc, descins din Țara Maramureșului, aparțin domeniului lingvistic.

Cu un an înainte de a veni la catedră, el publică în România, ca părți din teza de doctorat, probabil, un studiu privind istoricul așezărilor cu populație ucraineană din Maramureș¹⁹, cel de-al doilea despre terminologia folosită de locuitorii acestor așezări în domeniul construcției sătești²⁰. A participat alături de colegii de la fiecare limbă din cadrul catedrei (cehă, slovacă, polonă, ucraineană, sârbă, croată, bulgară) la întocmirea unei ample lucrări privind influența limbii române asupra limbilor slave vecine²¹, pe care chiar dânsul a prezentat-o la Congresul Slaviștilor de la Praga (1968), unde a fost apreciată pe măsura eforturilor depuse pentru alcătuirea ei.

Restul **valorilor** realizate de Nicolae Pavliuc în acest sens aparțin **dialectologiei ucrainene**, ucraineano-române (slave), deosebit de favorabile, credem noi s-a adeverit a fi contextul mobilizator creat de organizarea de către Asociația Slaviștilor din România a **Conferinței de dialectologie slavo-române** (București), 22-28 iunie 1961 care a urmărit două obiective: 1) studiul graiurilor slave (rusești, ucrainene, bulgare, sârbocroate, cehe, slovace și polone) vorbite pe teritoriul României și 2) studiul repartiției geografice a toponimicelor și a cuvintelor de origine slavă în limba română. La primul obiectiv urmărit de **Conferință**, s-a referit profesorul Emil Vrabie (București) în comunicările prezentate: **Cu privire asupra localităților cu graiuri slave din Republica Populară Română și Studiul actual și sarcinile cercetării graiurilor slave din R. P. R.** Mai adâncit, asemenea **sarcini** trasate de acea **conferință** se regăsesc și în cea de a treia lucrare a profesorului Vrabie: **Mesto Slavjanskih govorov na teritorii RNR v sisteme slavjanskih jazâkov i ih z mačeniije dlja slavjanskoj gialektologii**. Cel de al doilea obiectiv urmărit de **Conferință** s-a regăsit magistral conturat în expunerile academicianului Emil Petrovici - **Raportul dintre izoglosele dialectale slave și izoglosele elementelor slave ale limbii române**, și în cea a profesorului G. Mihăilă - **Contribuții la studierea geografiei împrumutărilor slave în limba română**. O serie de participanții s-au referit la câte un anume aspect dintr-un grai slav sau altul. Nicolae Pavliuc a prezentat comunicarea despre vocalismul în graiurile ucrainene

din Maramureș. Majoritatea lucrărilor prezentate au fost publicate în revista Asociației slaviștilor²².

De atunci, cercetările dialectologice (alături de cele lingvistice, în genere, inclusiv și cele literare, istorice, culturale etc.) devin un domeniu aparte în cadrul slavisticii românești - acela al studiilor slavo-române. Profesorii lingviști de la slavistică din cadrul Facultății (bucureștene, poate și din alte centre) de Filologie, conform reglementărilor vremii privind normarea anuală a sarcinilor de cercetare științifică, prevedeau în planurile lor individuale cercetarea sistematică a câte unui grai (slav), prin deplasări periodice pe teren. În acest fel, Nicolae Pavliuc, împreună cu mai tânărul său coleg, Ioan Rebușapcă (ultimul, ca elev al unui olt celebru maramureșean, profesorul Mihai Pop, interesându-se de etnologie) pe parcursul unei bune perioade de timp au cercetat sistematic aproape toate așezările cu populație ucraineană din Bucovina, Banat și Dobrogea (pentru Pavliuc Maramureșul era deja cunoscut, iar Rebușapcă l-a străbătut de unul singur, cu diverse ocazii, după stabilirea lui Pavliuc în Canada), înregistrând pe banda magnetică comori de texte dialectale, folclorice, precum și o sumedenie de informații și observații de la surse directe. La rândul lor, I. Robciuc, C. Reguș, Gh. Bolocan și V. Nestorescu de la Sectorul de slavistică din cadrul Institutului de Lingvistică din București în perioada anilor 1962-1965 au întreprins o amplă activitate de culegere, cu aparatură adecvată, a materialelor dialectale din toate zonele cu populație slavă din România, întemeind, astfel la institutul bucureștean prețioasa **Arhivă fonografică a graiurilor slave din România**, în care și-au "vărsat" materialele adunate Nicolae Pavliuc și Ioan Rebușapcă. Astfel, s-a încheiat, aproximativ, prima etapă de studiere a graiurilor slave, cea de studiere a terenului.

Pe baza materialelor adunate de cei sus menționați, cât și de alte persoane cu înclinație pentru cercetările dialectologice, s-a declanșat o adevărată "ofensivă" sau "front", reciproc stimulat și de emulație, în studierea graiurilor ucrainene din România - în cadrul unor teze de doctorat, ca acelea elaborate de C. Reguș (1976), Aspazia Seserman-Reguș (1987) despre unele aspecte ale graiurilor ucrainene din Bucovina, de maramureșenii D. Harvat despre graiul ucrainean din Crăciunești și Tisa (1978), de J. Bodzei despre interferențele lingvistice româno-ucrainene din Maramureș (1979) sau de Șt. Vișovan despre interferențele româno-ucrainene în toponimia Maramureșului (1990) s.a. lucrări de dialectologia familiei și porecele locuitorilor din Lunca la Tisa²³, Maria - Slavca Popovici - despre toponimia așezării Repedea ("Obraji", 1989), Iustina Lazăr - despre interferențele lingvistice româno-maghiaro-ucrainene în domeniul căraușiei din Rona de Sus²⁴ sau despre zoonime

ucrainene de origine română, maghiară, idiș din aceeași Rona de Sus²⁵, Pavlo Romaniuc - despre interferențele toponimice româno-ucrainene în Maramureș²⁶ etc. O formă aparte de studiere a graiurilor ucrainene din România a constituit-o și acțiunea de alcătuire a glosarelor dialectale pentru o serie întreagă de localități, cum ar fi **Glosarul dialectal al comunei Rona de Sus**²⁷, al localității Ciucurova (Tulcea), alcătuit de V. Rițco (“Obraji”, 1985), al localității Mărițeia (Suceava), alcătuit de I. Robciuc (“Obraji”, 1984), al localității Ipotești (Suceava), alcătuit de C. Reguș (“Obraji”, 1087, 1988, 1989), al localităților Poienile de Sub Munte (Maramureș), Brodina și Milișenți (Suceava), alcătuite de dialectologul german, profesor la universitatea de la Frankfurt, Olexa Harbatsch (1918-1997) și publicate în volumul său de “Articole”. VIII (München, 1997).

În acest context efervescent al cercetărilor dialectale ucrainistice din România, rolul de adevărați promotori a aparținut (aparține și în prezent) profesorului Nicolae Pavliuc, deopotrivă și fostul său student (promoția 1960) din tinerețe, Ion Robciuc (astăzi - șef de sector la Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan” al Academiei Române, profesor afiliat al Universității de la Ploiești), dânsii, urmare a unei colaborări prietenoase (exemplare și de invidiat), realizând în comun o serie de lucrări de referință, cu un larg orizont de cuprindere a faptelor de limbă, cum ar fi, mai întâi, acea primă **Schiță a sistemelor fonologice ale graiurilor ucrainene din România**²⁸, în care demonstrează cât se poate de argumentat faptul că acestor graiuri le sunt proprii trei subsisteme ale fenomenelor vocalice:

1) subsistemul format din 6 foneme vocalice: /i/, /y/, /e/, /u/, /o/, /a/, propriu limbi ucrainene literare, graiurile ucrainene de stepă, din Dobrogea, majorității graiurilor din Bucovina și parțial din Banat, precum și localităților cu populație ucraineană din Maramureș - Poienile de Sub Munte, Repedeia, Ruscova, Lunca la Tisa, Bocicoi, Crăciunești, Câmpulung la Tisa;

2) subsistemul format din 6 foneme susmenționate + fonemul /â, î/, propriu graiurilor din satele Rona de Sus, Remeți, Teceu (Maramureș), Cornuțel-Banat, Antolca, Husarca (Banat) și graiurile huțule din zona Sucevei - Izvoarele Sucevei, Moldova Salița, Breaza, Paltin, Ciumârna și Lupcina;

3) subsistemul format din primele 6 foneme menționate + fonemele /â, î/ și /ÿ/, propriu unor graiuri transcarpatice, vorbite în câteva așezări ucrainene din Banat-Copăcele, Zorile, Cireșul Nou și Criciova.

Evidențierea acestor subsisteme ale formelor vocalice, au realizat-o, pare-se, pentru prima oară în literatura de specialitate și pe baza

materialelor din România autorii noștri, ceea ce, fără îndoială, a propus o operațiune deosebit de meticuloasă, de „cântărire” atentă și repetată a unor fapte de **vorbire** dialectală **vie**, care însă, în ciuda funcționării unor legi lingvistice, prezintă, totuși, și destule inconsecvențe, abateri de la normă ori variabilități ale oralității. Nu în calitate de contrargument „servit” autorilor, ci drept exemplu de abatere, poate semnalăm următorul exemplu: evidențierea valorii de fonem a sunetului /â/ autorii realizează prin opoziția acestuia cu fonemul /y/ (=e ucr. anterior semiînchis), apropiat ca loc și mod de articulare cu primul (greu de pronunțat corect de orice outsider, I. Pătruț): **tâ** “tu” - **ty** “ție” sau **mâ** “noi” - **mz** “mie”. Într-un cântec înregistrat la Rona de Sus, într-o interpretare spontană, firească, oricum, nu sub „presiunea” psihologică a dialectologului exercitată asupra interlocutorului pentru evidențierea (conform chestionarului, uneori, sufocant) unor fenomene lingvistice (alternanțe, paradigme etc. etc.), de care omul simplu habar nu are, îl chiar și obosește asemenea chestionare căci gândirea sa este altfel „calată” și, oricum, nu îl preocupă niciodată așa ceva, după un timp oarecare de asemenea „teroare”, se zăpăcește, nemaștiind cum se vorbește în localitatea sa, repetând, mecanic, în consecință, structuri și forme gramaticale etc. din întrebările dialectologului. Într-un cântec, deci, am întâlnit, aceeași opoziție **semantică**, ca aceea pe care o dau autorii, realizată însă **contextual** și nu prin opoziția fonemelor /â/ - /y/, de exemplu: „Hej’ ustan’ **tâ** [= “tu”], nevistočko, / Cy-s sa nenaspala, / Honâ v pole totâ volâ, / što **tâ** [= “ție”, folosind, deci, același fonem /â/ și nu /y/] mamka dala”²⁹. Nu este mai puțin adevărat că și în prezentarea spontană a unui cântec, interpretul poate, și chiar realizează dese abateri de la normă - din rațiuni, uneori, de realizare poetică a textului **recreat** oral ad-hoc, sub influența antologiei, armoniei vocalice și așa mai departe.

Un alt exemplu de câtă pricepere, abilitate și intuiție, trebuie să posede dialectologul, care să aibe și un auz extrem de fin (nu întâmplător, probabil, unii dintre dâșii, la un moment asurzesc, precum regretatul acad. Al. Rosetti), îl constituie și următorul fapt. Autorii precizează că fonemul /Ŷ/ este propriu unor graiuri transcarpatice, din Ucraina, iar din România - celor din Banat (Copăcele, Zorile, Cireșul Nou, Criciova), bunicii și străbunicii locuitorilor din aceste localități au “coborât” din Transcarpatia, parțial din Galiția. Deși, spre exemplu, Dumitru Horvath arată că subsistemul vocalic din Crăciunești (Maramureș) este alcătuit din 6 foneme distincte³⁰, ca în limba ucraineană literară, în aceeași localitate, Crăciunești, a fost atestată în scris chiar de locuitorii acesteia un sunet vocalic foarte apropiat cu realizare fonică cu fonemul /Ŷ/ ce realizează diferențierea semantică în opoziție cu fonemul /i/, exact așa cum

exemplifică acest fapt autorii Nicolae Pavliuc și Ion Robciuc: (u) **SŸM** “în acesta” - (u) **s'im** „la ora șapte”. În textul **Viflaimul** din Crăciunești (foarte interesant! - transcris de vorbitorii acestui grai, **cu caractere latine!**, după care s-a publicat, în transliterare ucraineană) întâlnim replica „U sjum mai dobre Dido bude znaty”³¹, în care tranșa fonică **sjum** are același sens(!) ca în exemplu lui Pavliuc: „În **Acesta**_Moșul trebuie să știe”, din care extragem partea de laudă a profesorului Pavliuc, și anume faptul că un dialectolog mai puțin avizat ar putea considera că și această tranșă fonică din Crăciunești s-ar putea afla fonemul /Ÿ/ și aceasta ar trebui să fie transcrisă **SŸM**, corespunzător literaturii ucrainene (u) **c'im**, ori aici, cu siguranță, avem de a face cu o variantă complementară³² a fonemului /u/, realizată cu, aproximativ, valoarea lui /Ÿ/, aceasta fiind, cu siguranță, varianta facultativă a literaturii **c'omu**, realizată, eventual, printr-o armonie vocalică sau altfel.

Subsistemul consonantic al graiurilor ucrainene din România, arată cei doi autori, nu prezintă o atât de mare diversificare ca cel vocalic, toate graiurile, prin urmare, au un singur sistem consonantic, asemănător, pe de-o parte, în mare, cu cel din limba ucraineană literară, și diferit, pe de altă parte, în privința locului sau modului de articulare a fonemelor, printr-o multitudine de deosebiri, adesea chiar între graiuri însele, în multitudinea de fenomene fonetice care se petrec în fluxul vorbirii (asimilare-disimilare, sonorizare-asurzire, palatalizare etc. etc.).

Următoarea lucrare a profesorului Nicolae Pavliuc și a prietenului său, Ion Robciuc, vine cu multe elemente în plus privind sistemul consonantic al graiurilor cercetate, cu referire specială la subsistemul fonologic **consonantic**, al acestora³³. Rezultatele acestor cercetări au fost confirmate ori “probate” de cele întreprinse, între timp, de alții, sau chiar de autorii noștri înșiși, sintetizate într-o nouă scriere, **Fonolohični systemy ukrajnśkyh hovirak Rumuniji**³⁴. Rezultatele acestor temeince investigații de teren, datorită “norocului” autorilor de a da peste fapte de limbă ucraineană “conservate” din veacuri imemorabile în enclavele cu populație ucraineană din România și datorită priceperii profesorului Pavliuc și a lui Robciuc de a pune în lumină, au fost preluate drept elemente neîndoielnice în circumscrierea unor fenomene definitorii ale graiurilor ucrainene, întreprinse în numeroasele sale lucrări, mai întâi, de cunoscutul dialectolog F. M. Źzlko, care, spre exemplu, în evidențierea existenței, în graiurile huțule, a fonemului /â, î/ preia, fără rezerve, încă din anul 1966, rezultatele autorilor noștri privind evidența acestui fonem /â, î/ în graiurile huțule din zona Sucevei³⁵. Și mai onorat ni se pare faptul că rezultatele cercetătorilor sunt utilizate în argumentarea evoluției istorice a unor fenomene din istoria limbi ucrainene în general³⁶. Ca fapte

certe atestând existența unor fenomene reale în graiurile ucrainene conservatoare, din România, de data aceasta, sunt atestate pe deplin și de către profesorul american Sherlov³⁷.

Din vara anului 1977, timp de un an de zile, profesorul Nicolae Pavliuc trăiește în Europa interesându-se de activitățile culturale ale comunităților ucrainene sau de activitatea științifică din centralele universitare de la Viena, Paris, Munchen, Roma și alte centre culturale, prezentând conferințe cu tentă cultural-științifică³⁸. După aceea, stabilindu-se în Canada (1975), funcționează, mai întâi, ca profesor, la Colegiul „George Bracon” de la Toronto (1975-1976), din 1977, în baza unui sever concurs cu mulți candidați ocupă postul de profesor asociat al Departamentului de Limbi și Literaturi Slave al Universității din Toronto și, trecând, apoi, câteva trepte universitare canadiene intermediare, în 1990 devine profesor titular al Departamentului susmenționat, timp în care acoperă în întregime predarea întregului „pachet” de discipline a lingvisticii ucrainene, țin conferințe, în diferite centre, despre viața, limba, cultura și literatura ucrainenilor din România³⁹, apare la televiziunea canadiană cu interviuri pe aceeași temă⁴⁰ sau ține cicluri de lecții despre limba ucraineană⁴¹. Din 1977 devine membru al asociației științifice al slavistilor canadieni, **Canadian Association of Slavists (CAS)**, din 1979 devine colaborator asociat al celebrului **Canada Institute Ukrainian Studies (CIUS)**, iar din 1982 - al asociației **Ontario Modern Language Teacher's Association (OMLTA)**, prezintă multe comunicări științifice pe teme lingvistice la diferite universități canadiene⁴², sau la conferințe organizate de diferite asociații științifice canadiene⁴³.

Din multitudinea de rezultate ale cercetărilor științifice făcute publice pe căile susmenționate, profesorul Nicolae Pavliuc a încredințat tiparul doar pe acela care au “izvorât” din cercetările de teren întreprinse de domnia sa și în care sunt urmărite, cu preponderență, interferențele lingvistice româno-ucrainene, multe dintre acestea întreținându-i, cu siguranță, vorba marelui nostru Eminescu, dulci amintiri despre Maramureșul său natal⁴⁴.

Un proiect mai vechi al acestor doi împătimiți dialectologi, acela de întocmire a unei crestomații de texte dialectale ucrainene din România a fost făcut public de domniile lor la al III-lea Congres al Asociației Internaționale a Ucrainiștilor (Harkov, 26-29 septembrie 1996)⁴⁵. Pe parcursul elaborării sale, proiectul lua proporții impresionante necesitând eforturi mari în special din parte profesorului Nicolae Pavliuc care și-a asumat extrem de dificila sarcină de a realiza culegerea computerizată a textelor dialectale într-o extrem de complicată transcriere fonetică, textele, evident, fiind, mai întâi, transcrise fonetic de pe multitudinea de

benzi magnetice, din amintita Arhivă fonogramică a graiurilor slave din România_a Institutului de Lingvistică “Iorgu Iordan” al Academiei Române.

Apariția, în 2003, a acestei monumentale cărți, Graiurile ucrainene din România. Texte dialectale⁴⁶ (784 r. 34,1 coli de tipar) poate fi considerată un eveniment în istoria de 120 de ani a studierii acestor graiuri, fiind totodată extrem de utilă și studiilor de dialectologie comparată, de istorie a limbii ucrainene, a limbii române și a altor domenii.

Cartea cuprinde o foarte interesantă prefață a profesorului P. Hryțenko (Ucraina; p. I-XVI), o Introducere (p. 5-14), principiile transcrierii fonetice utilizate de autori în transcrierea textelor, o amplă prezentare științifică a dialectelor (p. 19-101), principiile alcătuirii corpusului de texte dialectale, 840 de texte (p. 106-632) - 317 din Maramureș, 40 din Banat, 300 din zona Sucevei (Bucovina), 183 din Dobrogea; un glosar dialectal de aproximativ 1972 de cuvinte și expresii, o bibliografie selectivă a temei, un rezumat în engleză, română, ucraineană, lista localităților și a informatorilor, trei hărți dialectale.

Valoarea deosebită a acestei cărți constă în faptul că ea, în primul rând, constituie o ideală bază textologică de studiere a tuturor graiurilor ucrainene din România, căci textele sunt alese din localitățile cele mai reprezentative pentru cele patru areale dialectale ucrainene din România, trei dintre care - Maramureșul, Bucovina, Dobrogea - se învecinează cu areale dialectale din Ucraina, constituind o „prelungire” a celor din urmă pe teritoriul României, al patrulea areal dialectal ucrainean, din Banat, este unul “insular”.

Afară de completa reprezentare zonală a tuturor graiurilor ucrainene din România⁴⁷, acestea au și o bună reprezentare pe grupe de vârstă: cele 81 de persoane de la care s-au înregistrat textele între anii 1962-1965 aparțineau următoarelor grupe de vârstă, 20 de persoane (15 b., 5 f.) peste 60 de ani, 16 (7 b., 9 f.) între 50-60, 32 persoane (11 b., 21 f.) între 25-50 de ani, 13 persoane (8 b., 5 f.) între 9-14 ani. Acest lucru oferă posibilitatea studierii graiurilor ucrainene nu numai în planul orizontal-sincronic, ci și în cel diacronic, ceea ce până acum nu s-a întreprins, acum, grație acestei cărți, este posibil între 9-14 ani. Acest lucru oferă posibilitatea studierii graiurilor ucrainene nu numai în planul orizontal-sincronic, ci și în cel diacronic, ceea ce până acum nu s-a întreprins, acum, grație acestei cărți, este posibil și actual chiar, în acest fel, în condițiile asimilării lingvistice, s-ar putea efectua un interesant studiu privind, să zicem, „îngustarea” câmpului de manifestare a trilingvismului ucraineano-româno-german în Bucovina, ucraineano-româno-maghiar în

Maramureș, ucraineano-ruso-român în Dobrogea și trecerea vorbitorilor la bilingvismul ucraineano-român sau chiar la trecerea la folosire preponderentă a limbi române, evident, “îmbibată” cu calchieri greșite și stânenitoare, din limba maternă.

Deosebit de utilă prin probitatea științifică ni se pare a fi ampla introducere a autorilor în care sunt prezentate trăsăturile generale și cele particulare ale graiurilor. Un singur lucru am avea să le reproșăm autorilor: în locul termenilor de graiul huțul, graiul transcarpatic etc. (cum se poate întâlni la Pankevici sau la Pătruț), autorii folosesc corect, și pe deplin justificat, termenii la plural - graiuri huțule, graiuri transcarpatice etc., din păcate însă nici ei nu schițează măcar o cât de sumară diferențiere a acestora și nici nu indică ce grai în ce localitate se vorbește, ori se știe, de exemplu, că în Maramureș graiul fiecărui sat ucrainean se deosebește net de cel din satul vecin. Există, de asemenea, deosebiri, evidente între graiurile huțule din Maramureș (mai apropiate de limba ucraineană general vorbită, datorită, poate, vecinătății imediate cu Ucraina, posibilitatea vizionării programelor TV ucrainene etc.) și a graiurilor huțule din Bucovina, care au conservat un șir întreg de aspecte arhaice. Dealtfel, amintitul mai înainte fonem /â, î/ din subsistemul vocalic (cu 7 foneme) huțul doar în graiurile huțule din Bucovina a fost atestat și, în plus, într-o valoare spre /â/ ceva mai pronunțată, pare-se, aici decât la huțuli vecini, din Ucraina, unde s-a atenuat, cu siguranță, sub influența limbii ucrainene literare. Un amănunt de ordin redacțional: copleșiți de multitudinea de aspecte ce trebuiau rezolvate, autorii au scăpat din vedere faptul că în textul de prezentare a graiurilor se operează cu unități administrative vechi (ex. raionul Siret, regiunea Suceava, etc.), ceea ce este de regretat, nefiind însă o greșală prea mare, cititorul ar putea să perceapă aceasta drept sinonime pentru, să zicem, zonă, parte a unui teritoriu sau altfel.

Această carte, pentru studiul graiurilor ucrainene din România poate fi considerată un adevărat **tezaur**, - în vorbirea **vie** de astăzi a ucrainenilor nu vom mai întâlni ceea ce s-a tezurizat în ea, așa că, pe baza ei, pot efectua cercetări și așa-zii dialectologi „de birou” sau „de bibliotecă” care, poate, nici nu au auzit vreodată cum **sună** vorbirea dialectală vie.

Constituită din texte dialectale **încegâte** în care este reflectată, practic, întreaga viață și activitățile satului tradițional, afară de a fi un bogat izvor pentru asemenea informații, cartea profesorului Pavliuc și a lui Robciuc, datorită faptului că textele nu reprezintă niște răspunsuri la textele din chestionar (practică păgubitoare din multe puncte de vedere), ci intervievații au fost lăsați “să se desfășoare în voia lor”, textele acestora

oferă o ideală bază de studiere a unor aspecte moderne (cele “clasice” sau cam făcut), cum ar fi: studiul vorbirii dialectale ca sistem încheșat, transformările sale funcționale în condițiile asimilării lingvistice progresive, studiul variabilității arealice a limbii dialectale, aspectele modelării discursului dialectal, generarea textului dialectal în funcție de situația comunicativă dată, producerea textului oral în situația când povestitorul și ascultătorul sunt coparticipați la o acțiune comunicativă. S-ar putea întocmi un ideal atlas al graiurilor ucrainene din România, intenție făcută publică de acești doi prieteni încă în 1971, la Kiev⁴⁸. Cu mare ușurință s-ar putea întocmi un interesant atlas al culturii tradiționale, ce ar evidenția la modul admirabil beneficiul enorm oferit de generoasa glie românească ucrainenilor, fapt „tradus” prin multitudinea de datini și obiceiuri, ocupații și produse ale economiei tradiționale ce poartă, într-o mare, măsură “pecetea” românească, în cuvinte și expresii românești.

Rezultatele activității de o viață a profesorului Nicolae Pavliuc, în special cele din domeniul lingvistic, i-au adus o meritată recunoaștere internațională. Recenta enciclopedie a limbii ucrainene, îi atribuie statutul de reprezentant de frunte al studiilor canadiene de “dialectologie ucraineană, geografia lingvistică și contacte lingvistice”⁴⁹.

NOTE

1. N. Pavliuc, **Ukrainskie govonă Maramoroșcină** (oblasti Baia Mare Rumânskoj Narodnai Respubliki).Avtoreferat disertacii na soiskenje uçonaj stepeni kandidata filologičeskikh nauk, Harkov, 1958, p.18
2. I. Pătruș, **Fonetica graiului huțul din valea Sucevei**, București, Editura Academiei R.P.R., 1957
3. Cf. de exemplu: Nicolae Pavliuc, **Pedoholična praktyka studentiv-važyva diljanka pidhotovkz majbutnih vykladačiv**, “Novyj vik”, (București), nr. 10, 1972
4. Cf. Nicolae Pavliuc, **Ščo treba z natz pro specialni liceji I potreby vyrobnyctva**, “Novyj vik”, nr. 23(476), 1971; **Zvjazok navčennja z praktykoju-sprava sučasnosti**, “Novyj vik”, nr. 12(464), 1971; **Modernizacija procesu-navčannja**, “Novyj vik”, nr. 359, 1967.
5. Cf. de exemplu : Nicolae Pavliuc, **Bakalavrjat I vstupni ekzameny do vyščyh učbovyh zakladiv**, “Novyj vik”, nr. 414, 1969; **Ya vyšču efektyvnist bakalavrjatu**, “Novyj vik”, nr. 14, 1972.
6. Cf. de exemplu: **Včytel I pidhotovka učniv do žyttja**, “Novyj vik”, nr. 21(473), 1971; **Perepidhotovka kadriv služyt prohresovi**, “Novyj vik”, nr. 24, 1971; **vdoskonalennja pedahohičnyh kadriv I**

- novi vymohy**, “Novyj vik”, nr. 2, 1972, ; **Intehracija navčannja, praktyky I vyrobnyctva**, “Novyj vik”, nr. 22, 1973.
7. Cf.: Nicolae Pavliuc, **Ukrajiniška mova**. Čytanka i hramatyka. Pidručnyk dlja V klasu (în colaborare), București, E.D.P., 1963, 270 p.; **Ukrajiniška mova**. Čytanka i hramatyka. Pidručnik dlja VI klasu (în colaborare), București E.D.P., 1962, 292 p.; **Ukrajiniška mova**. Čytanka i hramatyka. Pidručnyk dlja VII klasu (în colaborare), București, E.D.P., 1970, 290 p.; **Ukrajiniška mova**. Čytanka; hramatyka. Pedručnik dlja VIII klasu (în colaborare), București, E.D.P., 1970, 274 p.
 8. Cf.: Nicolae Pavliuc, **Ukrajiniška mova i literatura** Pidručnik dlja IX Klasu (în colaborare), București, E.D.P., 1965, 1968, 324 p.
 9. Cf.: Nicolae Pavliuc, **Ukrajiniška literatura**, Pidručnik dlja II roku liceju (în colaborare), București, E.D.P., 1973, 371 p.
 10. Cf.: Nicolae Pavliuc, **Ukrajiniška literatura**. Pidručnik dlja III roku liceju (în colaborare), București, E.D.P., 1974, 392 p.
 11. Cf.: Nicolae Pavliuc, **Zbirnyk literaturnyh tekstiv**. Pidručnyk dlja IV roku liceju (în colaborare), București, E.D.P., 1972, 388 p.
 12. Oxana Melniciuc, **Cvite zemlja skarbamy**, București, E.S.P.L.A., 1960.
 13. Havrylo Clempuș, **Ojij ridnij batkivščyni spivanky spivaju**, București, E.S.P.L.A., 1964; Cf. și câteva articolele tipul “critici de întâmpinare”, poate chiar, “de serviciu”: G.St.Iațenciuc, **Koleso** (Nicolae Pavliuc), “Novyj vik”, nr. 305, 1964; D.Oneșciuc, **Polyn i med** (Nicolae Pavliuc), “Novyj vik”, nr. 329, 1965; N.Pavliuc, **Poety i ljubyteli poeziji**, “Novyj vik”, nr. 4, 1973
 14. Nicolae Pavliuc, **T. Șercenko** (cu prilejul celei de a 145-a aniversări de la nașterea poetului), “Novyj vik”, nr. 169, 1959; **Marele bard al poporului ucrainean** (100 de ani de la moatea lui T. Șercenko) (în colaborare cu M. Bodnea), “Literatura sovietică”, București, nr. 4, 1961; **Jaroslav Halan**, “Novyj vik”, nr. 184, 1959; **Marko’ Kropyvnyckyj**, “Novyj vik”, nr. 197, 1960; **O. Kobyljanška**, “Novyj vik”, nr. 240, 1962; **Lesja Ukrajinka**, “Novyj vik”, nr. 275, 1963; **M. Kocjubynskyj**, “Novyj vik”, nr. 303, 1964 ș.a.
 15. Nicolae Pavliuc, **Curs de gramatica istorică a limbii ucrainene**. Partea I. Introducere. Noțiuni de dialectologie ucraineană. Fonetica. Morfologia, București, E.D.P., 1964, 167 p.
 16. G. Z. Shevelov, **A Historical Phonology of the Ukrainian Language**, Heidelberg Carl Winter, 1970, 808 p.

17. Cf.: ediția ucraineană a acestei monumentale lucrări: Jurij Ševeljov, **Istoryčna fonolohija Krajinškoji movy**. Pereklad z anhilijškoji, Harkov, "Akta", 2002, p. 68.
18. Nicolae Pavliuc, Constantin Drapaca, Magdalena Laslo, N. Burciu-Leseanu, Mihai Bodnea, **Limba ucraineană**. Curs practic. Partea I, București, E. D. P., 1963, 320 p.
19. Nicolae Pavliuc, **Z istoriji ukrajiškjh sil Maramoroščyny**, "Novyj vik", nr,nr, 134, 135, 136, 1957; republicat în același ziar sub noua a denumire, "Vilne slavo" ("cuvântul liber"), nr. 15, 1991.
20. Nicolae Pavliuc, **Budivel'na terminolohija**, "Kul'turnyj paradnyk" ("Îndrumătorul cultural"), București, nr. 3, 1957.
21. Silvia Nită-Armaș, Aton Tănăsescu, Tiberiu Pleter, Teodora Alexandru, Elena Doboveanu, Elena Timofte, Nicolae Pavliuc, Ioan Rebușapcă, Dorin Gămulescu, Victor Vescu, Maria Zevera, Dumitru Zavera, **L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves**, "Romanoslavica" XVI, București, 1968, p. 59-121.
22. "Romanoslavica" VII. Dialectologie, București, 1963.
23. Iuliu Lazariuc, **Prizšča, vlasni imena ta prizvyška žyteliv sela Luh nod Tysoju**, "Obriji" ("Orizonturi", București), Editura Kriterion, 1983.
24. "Conferința Națională de Bilingvism" (16-17 iunie, 1997, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, București), București, Editura Kriterion, 1999, p. 148-159.
25. Cf.: "Limba Pax. Interculturalitatea și democrație" (Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, București), București, Editura Cavallioti, 2001, vol. 1, p. 121-128.
26. "Conferința Națională de Bilingvism", p. 195-197.
27. Ioan Rebușapcă, **Glosar dialectal ucrainean din comuna Rona de Sus (Maramureș)**, Tipografia Universității București, 1977.
28. N. Pavliuc, I. Robciuc, **Očerk fonologičeskih sistem ukrainskih govorov Rumânii**, "Revue roumaine de linguistique", tome X, nr. 6, 1965, p. 595-617.
29. Ioan Rebușapcă, **Cununa anului**. Poezia rituală ucraineană din România. Ediție bilingvă, București, Editura Mustang, 2002, p. 152.
30. Dumitru Horvath, **Graiul ucrainean din Crăciunești și Tisa (județul Maramureș)**. Rezumastul tezei de doctorat, Tipografia Universității din București, 1978, p. 8.
31. Ioan Rebușapcă, **Opera citată**, p. 306.
32. Dumitru Horvath, **Opera citată**.

33. N. Pavliuc, I. Robciuc, **Cu privire la corelațiile consonantice în graiurile ucrainene din Republica Socialistă România**, “Omagiul lui Alexandru Rosetti”, București, 1965, p. 671-676.
34. N. Pavliuc, Ion Robciuc, **Fonolohični systemy ukrajinškyh hovirok Rumuniji**, “Praci XII respublikanškoji dialektolohičnoji narady”, Kiev, 1971, p. 114-126.
35. Cf.: F. M. Žylko, **Narysy dialektolohiji ukrajinškoji movy**, Kiev, 1966, p. 226.
36. Cf.: M. A. Žovtoibrjuh, V. M. Rusanivskyj, V. H. Skljarenko, **Istorija ukrajinškoji movy. Fonetyka** (instytutul Akademiji Nauk Ukrajinjy), Kiev, 1979, p. 273, 277.
37. George Shevelov, **Ukrainian diphongs în publications of the 1980's and in reality**, “International journal of slavic linguistics and poetics”, University of Toronto, XXXIV, 1986, p. 61-98; **Istoryčna fonolohijia ukrajinškoji movy**, p. 159, 244, 761.
38. Nicolae Pavliuc, **T. Sevcenko și contribuția sa la dezvoltarea limbii literare ucrainene** (comunicare, în cadrul comunității ucrainene, Viena, 1975); conferințe pe aceeași temă la “Société Scintific Ševčenko”, Paris, 1975; la Ukrainian Free University, München, 1975; la Ukrainian Catholic University, Roma, 1975).
39. Nicolae Pavliuc, **Ukrainians and the Ukrainian Language in Romania** (în cadrul societății scriitorilor **Ukrainian Writers Society**, “Slavo”, Toronto, 1976).
40. Nicolae Pavlic, **The history and Cultural Life of Ukrainians in Romania**. Interview on T.V., Edmonton, March, 1976.
41. Cf.: Ukrainian Magazin, MTV, Channel 47, Toronto, 1980-1981.
42. Nicolae Pavliuc, **Vocalie System of Ukraina Dialects in Romania** (University of Alberta, 1976); **Changes in the Vocalic System of the Ukrainian Language** (University of Minitoba, 1977); **Ukrainian Literary Language and Dialects** (York University, 1983); **Some Problems on Ukrainian Syntax and Word Use** (St. Vladimir Institute, Toronto, 1985); **Types of Simple Sentences in Ukrainian** (St. Vladimir Institute, Toronto 1987) ș.a.
43. Nicolae Pavliuc, **The Development of Participial Constructions in Ukrainian** (Saskatoon, 1979); **Romanian Elements in the Works of Olga Kobyljanška** (Montreal, 1980); **The Basic Elements of the Two Contemporary Ukrainian Orthographies** (Ottawa, 1980); **Dual Forms in Literary Ukrainian and Dialects** (Halifax, 1981); **A Problem in Ukrainian Syntax** (Vancouver, 1983); **The Phoneme /l/ in Standard Ukrainian and Dialects** (Hamilton, 1987); **The sounds**

- [g] and [h] in the History of Ukrainian Language and Their Orthographic Representation (Winsor, 1988) și multe alte.
44. N. Pavliuc, **Literary Language and Dialects**, “Osvita”, Edmonton, 1985, p. 5-16; **Dual Forms in Literary Ukrainian and Dialekts** “Working Order: Essay presented to G. S. N. Luckji”, University of Alberta, Edmonton, 1990, p. 158-173; **Morphological Peculiarities in the Ukrainian Dialects in Northern Moldova (Romania)**, “Living Record, Essay in Memory of C. Rida”, University of Toronto, Press, 1991; **Romanian Influence on Ukrainian Dialects in Maraureșh (Romania): a diachronic analysis**, “Papers in Slavonic Linguistics”. IV: World Congress Volumes: Linguistics, University of London, 1990 ș.a.
45. N. Pavliuc, I. Robciuc, **zasady pobudavy “Hrestomatiji dialektnyh tekstiv ulrajinskyh hovoriv Rumuniji**, “Movoznavstvo”, Harkov, 1996, p. 169-171.
46. Nicolae Pavliuc, Ion Robciuc, **Ukrajinski hovory Rumuniji. Dijalektnitekety** (Canadian Institute of Ukrainian Studies, Shevchenko Scientific Society, USA, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine), Edmonton - Lviv - New-York - Toronto, 2003, 784 p.
47. Dialectologii din Ucraina îi pot invidia pe ai noștri, fiindcă, așa cum remarcă profesorul Arytenko în prefața sa , în Ucraina (603.500 km, 370 orașe, 828 așezări de tip orașenesc, 32.742 sate, în 1965), din 1960 încoace abia s-a întocmit o singură **culegere** de texte pentru toate graiurile (1977) și doar câteva culegeri regionale.
48. N. Pavliuc, I. Robciuc, **Rehional’nyj atlas ukrajinskyh hovoriv Rumuniji**, “Praci XII respublikaškoji dialektolohičnaji narady”, Kiev, 1971, p. 24-36.
49. **Ukrajinska mova. Encyklopedia** (Instytut movoznavstva Nacional’noji Akademiji Nauk Ukrajinji), Kiev, Editura Enciclopedică “M. P. Bajan”, 2000, p. 653.